

ACElife-HANKKEEN VAIKUTTAVUUSKERTOMUS 2/3

Vaikuttavuustavoite 2:

**Lasten suojelua toteuttavien palveluiden
vaikuttavuuden lisääminen**

Yhteiskunnallinen haaste

Moni suomalainen kokee lapsuudessaan haitallisia asioita, joilla voi olla pitkäaikaisia haitallisia vaikutuksia yksilöön. Tällaisia kokemuksia ovat muun muassa erilainen lapseen kohdistuva väkivalta ja laiminlyönti sekä perheen monimuotoiset ongelmat, kuten vanhempien välisen väkivallan todistaminen, vanhemman mielenterveys- ja päihdehäiriöt tai rikollinen toiminta. Näitä kokemuksia on tärkeää ehkäistä. Mikäli ennaltaehkäisy ei onnistu ja kokemuksia esiintyy, on niiden haitallisia vaikutuksia pyrittävä estämään.

Suomessa järjestetään paljon sekä ennaltaehkäiseviä että korjaavia palveluita ja interventioita haitallisiin lapsuuden kokemuksiin liittyen. Palveluverkoston haaste kuitenkin on, että tietoa erilaisten palveluiden ja interventioiden vaikuttavuudesta on vähäisesti. Tietopohjassa on aukkoja myös siinä, millaisia lapsuudenajan kokemusten haitalliset vaikutukset ovat juuri suomalaisilla lapsilla. Erityisesti julkisin varoin järjestettyjen palvelujen (ja niiden kehittämisen) tulisi perustua tutkittuun tietoon. Vaikutusten tutkiminen on ajankohtaista, koska sote-uudistuksessa monia palveluja organisoidaan uudelleen.

Lastensuojelu on keskeinen toimija haitallisten lapsuudenkokemusten tunnistamisessa ja lasten tarpeisiin vastaamisessa. Lastensuojelussa lasta ja perhettä voidaan tukea lastensuojelun avo- että sijaishuollon palveluin. ACElife tutkii niitä molempia. Lasten suojeluun kytkeytyvät lastensuojelun sosiaalityön lisäksi myös matalan kynnyksen palvelut, mukaan lukien perhekeskuksissa tehty työ. Myös kolmannella sektorilla tuetaan perheitä ja pyritään ehkäisemään haitallisia lapsuudenkokemuksia. Tutkimme ACElifessä kahta vanhemmuuden tuen interventiota. Ensimmäinen on Lasten kaltoinkohtelun katkaiseminen, jota implementoi Ensi- ja turvakotien liitto ja toinen on Vanhempana Suomessa, jota toteuttaa Helsingin kaupunki.

Monitieteellinen tutkimus ja yhteistyö

Lastensuojelun avohuollon tutkimuksessamme lähtökohta on, että oikea-aikaisilla, lapsen ja perheen tarpeisiin vastaavilla lastensuojelun avohuollon palveluilla voidaan ehkäistä lapsen kaltoinkohtelua ja vähintäänkin vähentää raskaampien, kalliimpien ja perheen oikeuksiin voimakkaammin puuttuvien toimenpiteiden, kuten huostaanoton tarvetta. Lastensuojelun avohuollon

tieteellinen tutkimus on laatimamme kirjallisuuskatsauksen mukaan ollut vähäistä, ja toiminta perustuu siten heikosti tutkimustietoon.

Kirjallisuuskatsauksemme mukaan tarvitaan laajoihin aineistoihin perustuvaa tietoa avohuollon asiakkaiden palvelupoluista ja palveluiden pitkäaikaisesta vaikuttavuudesta (Kylmäluoma, Toivonen, Kääriäinen 2024). Tätä tietoa tuotamme ACElifessä tarkastelemalla rekisteriaineiston avulla lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja perheiden palvelupolkuja ja sosioekonomisia taustatekijöitä vertaillen huostaanottoon päätyviä ja avohuollon tukitoimenpitein autetuksi tulleita lapsia.

Rekisteriaineiston saaminen lastensuojelun tutkimukseen osoittautui hyvin haasteelliseksi. Vaikka aineistonkeruu aloitettiin heti ensimmäisen hankekauden alettua alkuvuonna 2023, saimme aineiston vasta kesällä 2024. Analyysikunnossa se oli vuoden 2024 lopussa. Havaintomme julkisia palveluja koskevan tutkimusaineiston saamisen haasteista ja hintavuudesta herättivät meidät käymään julkista keskustelua siitä, miten tutkimustiedon tuottaminen jatkossa vaarantuu, jos aineistojen saatavuus hankaloituu entisestään.

Sijaishuollon tutkimuksessa määrittelemme ensin sijaishuollon laitoshoidon tavoitteet ja laadun elementit kirjallisuuskatsauksiin (Eriksson, Aaltio & Laajasalo 2024; Eriksson, Niemi & Kaittila, tulossa) ja kokemukseen perustuen yhdessä ammattilaisten, perheiden ja lasten kanssa. Työn perusteella muodostimme ohjelmateorian, jota nyt tutkimme käytännössä. Tutkimme, mitkä hoidon elementit ovat vaikuttavia tavoitteiden saavuttamiseksi lyhyellä aikajänteellä. Näin osaamme jatkossa sanoa, mistä sijaishuollon laitoshoidon vaikuttavuus koostuu ja miten kaikkein vaativinta lastensuojelun tukea tarvitsevat lapset saavat vaikuttavia palveluita.

Olemme ACElifessä erityisen kiinnostuneita rikollisuudesta, erityisesti väkivaltarikollisuudesta. Näin siksi, että väkivaltakokemus voi olla paitsi haitallinen lapsuudenkokemus, myös haitallisten lapsuuden kokemusten seuraus niin uhrikokemusten kuin rikoskäyttäytymisenkin näkökulmasta. Rikoskäyttäytyminen liittyy myös vahvasti sekä lastensuojeluun että rikosprosesseihin eli niihin palvelusektoreihin, joita ACElifessä tutkimme.

Vuonna 2023 tutkimme lastensuojelun sijoitusten ja alaikäisten rikollisuuden välistä yhteyttä, ja tutkimuksen perusteella rikoksista epäillyt nuoret ovat aiempaa useammin sijoitettuna kodin ulkopuolelle, ja sijoitusten yleistyminen rikoksista epäillyillä on ollut muuta väestöä voimakkaampaa (Pitkänen, ym., 2023). Palvelujärjestelmän näkökulmasta tuloksemme korostavat rikollisen

käyttäytymisen ehkäisyn merkitystä peruspalveluissa ja avohuollossa sekä toisaalta myös rikoskäyttäytymisen katkaisuun liittyvän erikoisosaamisen tarvetta sijoituspaikoissa. Näitä löydöksiä olemme tuoneet myös STM:n valmisteluryhmän tietoisuuden liittyen lastensuojelulain uudistamiseen ja integroitujen, suljettujen lastensuojelulaitosten valmistelutyöhön.

Lastensuojelun lisäksi olemme tutkineet kahta kolmannen sektorin toteuttamaa vanhemmuuden tuen interventiota. *Vanhempana Suomessa* -intervention osalta tutkimme maahanmuuttaneiden vanhempien kokemuksia ryhmämuotoisesta tuesta, sekä ryhmän vaikutuksia palveluita kohtaan koettuun luottamukseen. Havaintomme osoittavat, että psykoedukatiivinen ryhmätoiminta koetaan tärkeänä. Samalla vanhemmat korostavat, että maahanmuuttaneiden perheiden tietotaso ja luottamus palveluihin, etenkin lastensuojeluun, on tällä hetkellä alhainen, mikä on tärkeä löydös palveluiden kehittämistä ja lapsen oikeuksien vahvistamista ajatellen. (Laajasalo, ym., 2023; Sibbie ym., 2024).

Olemme myös kuvanneet, miten Vanhempana Suomessa toiminta on sijoittunut Helsingin kaupungin palveluvalikkoon. Vanhempana Suomessa – toiminta käynnistyi THL:n kehittämän käsikirjan pohjalta Helsingissä vuonna 2021 (Laajasalo, ym., 2023). Toiminta siirtyi perhekeskuksista maahanmuuttaneiden palveluihin vuonna 2024 lopussa. Olemme hankkeena olleet mukana pohtimassa Helsingin kaupungin kanssa kohderyhmän tuen jatkokehittämistä. Olemme lisäksi olleet suunnittelemassa uusia psykoedukatiivisia videoita ulkomaalaistaustaisille vanhemmille yhdessä THL:n Barnahus-hankkeen kanssa ja osallistuneet niiden lanseeraukseen.

Niin ikään vanhemmuuden tukeen keskittyvä *Lasten Kaltoinkohtelun Katkaiseminen (LKK)* -interventio pyrkii katkaisemaan väkivallan perheissä, joissa vanhempi on kaltoinkohdellut lasta, tai riski väkivaltaan on kohonnut. Interventio on Suomessa kohderyhmältään ainutlaatuinen, ja sitä toteuttaa yhteistyössä lastensuojelun ja lastenpsykiatrian toimijoiden kanssa Ensi- ja turvakotien liitto. Kolmannen sektorin toimijat eivät Suomessa perinteisesti ole arvioineet toimintaansa tieteellisen tutkimuksen keinoin. Yhteistyökumppanin sitoutuminen tutkimukseen on onnistumisen edellytys. Vuonna 2023 sitoutettiin jäsenyhdistyksiä tutkimukseen ja hankittiin tutkimusluvut. Vuoden 2024 lopussa ammattilaisten aineisto on kerätty, ja vanhempien määrällisen ja laadullisen aineiston keruu on käynnissä. Lapsilta ei toistaiseksi ole saatu kerättyä aineistoa. Aineistonkeruu jatkuu ensimmäisen kauden loppuun asti. Artikkelit ammattilaisten kokemuksista on arvioitavana. Lisäksi haavoittuvia kohderyhmiä koskevan aineistonkeruun haasteista on valmisteilla oma artikkelinsa.

Sekä lastensuojelun että kolmannen sektorin interventiodien tutkimusta tehdään tiiviissä yhteistyössä käytännön toimijoiden kanssa. Sidosryhmien osallistamiseen on hyödynnetty muun muassa tutkimusinfoja, vierailuja sidosryhmien koulutustilaisuuksissa sekä yhteiskirjoittajuuksia kotimaisissa tiedejulkaisuissa. Lastensuojelun laitoshoidon ohjelmateoriaa ovat informoineet sijaishuollon asiantuntijat, lastensuojelulaitoksissa työskentelevät hoito- ja kasvatustyön ammattilaiset ja laitoksissa asuvat nuoret.

Yhteiskunnallinen vuorovaikutus

Tutkijamme ovat antaneet haastatteluja ja asiantuntijalausuntoja lastensuojelun palvelujärjestelmästä, rikosprosessin toimivuudesta sekä vanhemmuuden tuesta sekä kirjoittaneet kaikista näistä aiheista yleistajuisia julkaisuja. Olemme järjestäneet kaksi webinaaria liittyen erityisesti lasten suojelun kysymyksiin. Toinen järjestettiin 3.11. 2023 otsikolla *Tiedämmekö mitä teemme – Lastensuojelun palveluiden vaikuttavuus ja vaikuttavuuden tutkiminen* ja toinen 15.11.2024 otsikolla *Haitalliset lapsuudenajan kokemukset ja niiden seurausten hoito*. Molemmat tilaisuudet keräsivät yli 200 kuulijaa. Osallistujat olivat tutkijoita, hyvinvointialueiden työntekijöitä, kehittäjiä, johtoa ja kolmannen sektorin toimijoita ympäri maan. Työryhmiä on järjestetty Lastensuojelunpäivillä 2023, Kriminologian päivillä 2024, sekä ISPCAN konferenssissa Uppsalassa 2024.

ACElifen asiantuntijat ovat antaneet lausuntoja hallitusohjelmasta ja sen toimenpiteistä esimerkiksi eduskunnan tulevaisuusvaliokunnalle muun muassa lastensuojelusta ja nuorisorikollisuuden torjunnasta. Lisäksi tutkijat ovat kouluttaneet sosiaalityöntekijöitä, tuomareita, poliiseja, sovittelijoita, opettajia sekä lasten parissa harrastustoiminnassa työskenteleviä. Esimerkiksi Tuomioistuinviraston järjestämässä koulutuksessa 11/2023 koulutettiin sovittelijoita perheväkivallan riskistä erotilanteissa.

Eriksson, P., Aaltio, E. & Laajasalo, T. (2024). Short-Term Effectiveness of Residential Out-of-Home Care for Children and Youth. A Scoping Review. The British Journal of Social Work, bcae084

Laajasalo ym., (2023). "Paljon on perheitä, jotka eivät uskalla pyytää apua": Ulkomailta tulleiden vanhempien tukea on tehostettava. Yhteiskuntapolitiikka 88 (4), 439-445

Pitkänen, J., Aaltonen, M., Suonpää, K., Heiskanen, L., Martikainen, P., (2022): Nuorisorikollisuuden esiintyvyyden ja kasautumisen muutokset syntymäkohorteissa 1986–2000. Yhteiskuntapolitiikka, 87 (5-6): 475-490

Sibbie, P., Laajasalo, T., Skogberg, N., Peltonen, K. & Lämsä, R. (2024). Being a Parent in Finland" - Psycho-educative Intervention: Development and Acceptability of a Group Program Aimed at Increasing Trust Among Migrant Parents. Nordic Journal of Social Work Research.